

På väg mot en bättre tillsyn?

En studie av den statliga tillsynens utveckling

STATSKONTORET

Syftet med studien

- Fördjupa kunskapen om tillsyn som förvaltningspolitiskt instrument
- Beskriva utvecklingen sedan 2012 (och ibland lite längre tillbaka)

Tillsynen är till för medborgarna

- Tillsyn behövs!
- Tillsyn sker på medborgarnas uppdrag.
- Särskilt viktig för verksamheter som bedrivs i konkurrens på en marknad.

Lite fakta om tillsyn

- Över 70 statliga myndigheter (inklusive länsstyrelserna) bedriver tillsyn.
- Tillsynsmyndigheterna är organiserade på olika sätt. Vissa har enbart en central organisation medan andra också är organiserade regionalt.
- Kommunerna bedriver också tillsyn och det gör även vissa privata organ.
- Tillsyn nämns i ca 400 lagar och lika många förordningar.
- Tillsynsmyndigheterna är huvudsakligen anslagsfinansierade.
- Stor variation i tillsynsmyndigheternas sanktionsmöjligheter.

Synen på tillsynen har förändrats sedan 2012

- 2012: Organiseringen av tillsynen i fokus. Renodling förordades. Såg problem med att blanda tillsynsuppgifterna med rådgivning och stöd, tillståndsgivning och normering.
- 2020: Diskussionen handlar mer om genomförandet. Ofta om hur tillsynen på ett bättre sätt ska kunna bidra till att utveckla och förbättra den tillsynade verksamheten.

Olika verksamheter behöver tillsynas på olika sätt

- Tillsyn är inget sammanhållet förvaltningspolitiskt instrument.
- De verksamheter som tillsynas skiljer sig ofta mycket från varandra. Olika verksamheter kräver olika utformning av tillsynen.

Strävan mot mer lärande tillsyn inom skola, vård och omsorg

- Inom skolan, vården och omsorgen finns efterfrågan på mer stöd och rådgivning – mindre detaljkontroll
- Skolinspektionen och IVO vill ha mer verksamhetsanpassad, dialogbaserad och brukarnära tillsyn
 - för att bidra till verksamhetens utveckling.
- Svår balans mellan att kontrollera och att bidra till verksamhetsutveckling.
- Regleringens utformning sätter gränser för hur tillsynen kan utvecklas.

Mer omfattande tillsyn kräver smarta urvalsmetoder

- Vanligt med riskanalyser och riskbaserad tillsyn.
- Förutsättningarna för att utveckla riskanalyserna varierar.
- Viktigt att systematiskt värdera riskerna och kontinuerligt reviderar sina metoder för urval.
- Obs! Riskanalyserna ingen vetenskapligt objektiv verksamhet. Vilar ytterst på professionella bedömningar.

Hur kan risken för överdokumentation minskas?

- IVO och Skolinspektionen arbetar aktivt med att inte begära in mer dokument än vad som krävs.
- En mer kvalitativ tillsyn kan minska den administrativa bördan för de tillsynade.
 - Mer dialog och muntlig kommunikation ger möjlighet att rikta tillsynen mot värden som är viktiga för de tillsynade och brukarna.

Är tillsynen värd pengarna?

- Kostnaden för den statliga och den kommunala tillsynen var minst 10 miljarder kronor för 2018.
- Kostnaden för enbart de statliga tillsynsmyndigheterna var ca 6,3 miljarder kronor.
 - År 2002 var den ca 2,3 miljarder kronor.
- Tillsynens kostnader hos de som tillsynas kan vara stora, men dessa har vi inte kunnat beräkna.
- Mycket pengar, men som jämförelse var den totala kostnaden bara för skola, vård och omsorg över 830 miljarder kronor 2018.

Vad tillsyn kan göra och inte kan

- Tillsyn är ett av flera instrument för att granska utfallet av politiska beslut i efterskott. Till skillnad från bredare granskningsansatser som kan göras i utredningar och utvärderingar är tillsynen inriktad mot enskilda myndigheter eller verksamheter.
- Att styra genom efterkontroll har sina begränsningar och kan inte ersätta mer direkta former av styrning.
- Vi bör ha en realistisk syn på tillsyn som styrinstrument. Tillsynen kan visa på vilka konsekvenser en viss brist kan få, men lösningen måste åstadkommas med andra instrument.